

Nos — már Szokratesz *Filebosz vagy a Gyönyör* című dialógusában így beszél Protarchoszhoz:

Mikor a formák szépségéről szólok, nem azt értem rajta, amit a nagy tömeg képzel: az élő testek, vagy valamely festménynek szépségét, hanem beszélek az egyenesről és a körről és a belőlük keletkező síkokról és tömör testekről, melyeket vagy körzövel, vagy szögmérő segítségével állítanak elő, ha ugyan érted, amit mondani akarok. Állítom, hogy ezek az alakok nem hasonlítanak a mindennapi élet alakjaihoz, — amelyek csak bizonyos szempontból, bizonyos célra szépek és csak arányaik által lesznek szépekké — de ön magukban is, szépek, természetüknél fogva s oly gyönyöröket nyújtanak, amilyeneket más alak nem kelthet, mert semmi közük nincs az érzéki gyönyörűséghez.

Szokratesz mintha szóról-szóra Guillaume Apollinaire elméletét mondaná és magyarázza, ha meg nem is magyarázza — akaratlanul is — a Picasók, Matisse-ok Kokoschkáék pikturáját, amely emberi arcot s minden egyebet körökre, prizmákra, kúpokra és piramisokra analizál és — állítom, hogy ezek az alakok nem hasonlítanak a mindennapi élet alakjaihoz — a természettől más dimenziókba távolodva, színjátéso geometriai koncepciókat állít össze.

Szokratesz szava egy tisztultabb művészet hirdetése, a plátóni ideálfilozófia dogmatikájához nagyszerűen beleillő szólam. A művészi szépnak nem szabad érzékeinket földi asszociációkra vonnia, asszociációs érzékünket ki kell ragadnia a mostani dimenzióból, lehetőségekből s fülünkkel, szemünkkel együtt egy ember- és természetfölötti, nagyszerű transzcendentális hallásra, látásra, asszociációs képességre beállítani.

Emberfölötti feladat, de a célkitűzés már Szokrateszben ütközik. Körök rendjén vonuló fonál: örök szépségnek ideálja. Tán föl is ütötte fejét öntudatlan imitt-amott — Marc Chagall ösüll ma is Paolo Uccello-t vallja — s hogy asszociációk, evilági gondolatok nélkül lehet-e számunkra szépség, vagy a szokrateszi ideál számunkra megközelíthetetlenül fog lebegni továbbra is az embertelen igazságok között — nem tudom. Ki kellene szállnunk talán magunkból s átlépni magunkon, hogy elérkezhessünk a végső Szépség megismeréséig — s itt Szokratesz már nemcsak az új művészet tapogatózó igazságának pre-judikál, hanem közeli asszociációval Nietzsche szava zendül föl benne: „az ember olyan dolog, amin által és túl kell lépni, hogy olyanok legyünk magunk előtt, mint az embernek a majom: nevetség és fájdalmas szégyen“.

(Szeged.)

Rónai Mihály András.

BÉCSI FRANCIA NYOMTATVÁNYOK.

A magyar szellemtörténet egyik legfontosabb kutatási területe a bécsi kultúra. Amíg nem áll előttünk a maga egészében és minden részletégaiban az autonóm bécsi német szellemi élet, addig a magyar fejlődést sem tudjuk genetikusan hozzákapcsolni a nyugati irodalmakhoz. A bécsi szellemiség kutatása — az osztrákok után — elsősorban nekünk magyaroknak eminens érdekünk: ezt a két

évtized óta elfogadott elvet követi az a dolgozat, amelyet Oravetz Vera készített a bécsi francia nyomtatványokról *Les impressions françaises de Vienne* (1567—1850) címmel (Études Françaises 3, Szeged 1930). A dolgozat nagy bibliografiai anyagot gyűjt össze és bevezetésében vázlatosan meg is rajzolja a bécsi francia hatás képét, amennyire ezekből a pozitív bibliografiai adatokból megszerkeszthető lehet. A bibliográfia természetesen — mint minden bibliográfia és az elismerő kritikák dacára is — nem lehetett teljes. Eckhardt Sándor az Egyetemes Philológiai Közlönyben közölt néhány újabb adalékot. Az alábbiakban szintén néhány adatot óhajtunk Oravetz Vera értékes gyűjteményéhez hozzáfűzni.

*

1735.

Heures nouvelles... dédiées à l'Impératrice Thérèse. Vienne 1735.

4°, „en gros caractères, avec plusieurs belles figures“ = Oravetz Vera más forrásból az 1736. év adatai között jelzi ezt az 1735-ös kiadást. — Sammer, Catalogue Général, Vienne 1801: 53.

1747.

Réflexions sérieuses... Vienne 1747.

2 vol. — Oravetz V. adataiból hiányzik a kötetszám. — Sammer, Catalogue Général, Vienne 1801: 107.

1755.

Éléments géographiques, ou Description abrégée de la surface du globe terrestre... Vienne 1755.

Leval (Supplément 1914: 14) idézi 1769-ből való nagyszombati új kiadását, amelynek címéből kitűnik, hogy az első kiadás Bécsben jelent meg. Szerzője minden bizonnyal L.-S. Jacquet de Malzet, akinek hasonló munkáit Oravetz Vera is regisztrálja. Így említi Kayser is (III: 230).

1757.

[Karl Anton, Freiherr von Martini:] *Méditation impartiale sur l'article du Traité de l'année 1746... [Vienne] 1757.*

V. ö. Hans Margreiter, Tiroler Anonymen- und Pseudonymen-Lexikon, Linz 1930: 84. — Holzmann-Bohatta, DAL.

1758.

Catalogus librorum per quinquennium a commissione aulica prohibitorum, Viennae 1758. Prostat in officina libraria Kaliwodiana.

12°, 187 l. — M. T. Akadémia: „Bibliogr. 0.125“. Többhelyütt oldalakon át francia könyvcímek.

1766.

[René Cerveau (abbé):] *L'esprit de Messire Nicole, Vienne 1766.*

Oravetz V. nem ismeri a szerző nevét. V. ö. W. Deinhardt. Der Jansenismus in deutschen Landen, München 1929: 113. — Sammer, Catalogue Général, Vienne 1801: 41. — Barbier, Dict. anon. II: 192. — Első kiad. Paris 1765.

Restaut: *Grammaire Française, Vienne 1766.*

12°, első kiad.: Paris 1756. — Sammer, Catalogue Général, Vienne 1801: 52.

1768.

Catalogus librorum a commissione aulica prohibitorum, Vienne 1768. Prostat in officina libraria Kaliwodiana.

12°, 256 l. — M. T. Akadémia: „Bibliogr. 0.422“. — V. ö. 1776, 1777.

1772.

Grammaire Allemande par Gottsched, mise en abrégé par Quand. Vienne 1772.

8°, v. 8. Oravetz V.: 1757. — Sammer, Catalogue Général, Vienne 1801:52.

1773.

Rétraite de dix Jours en forme de Méditation, pour célébrer la fête de Noël. Vienne 1773.

Oravetz V. szerint 1774, rövidebb címmel. — Sammer, Catalogue Général, Vienne 1801:108. A könyvcímnek ez a formája valószínűvé teszi, hogy Oravetz Vera föltévése helyes: a mű szerzője V. de la Borde.

1774.

Catalogue des Livres françois, italiens et anglois qui se vendent aux prix marqués. à Vienne chés Augustin Bernardi, libraire de l'université, vis-a-vis la porte de la maison professe des Jésuites. 1774.

12° 106 l. — M. T. Akadémia, Bibliogr. 0.39. — A 84. l. hozza J.-B. Sind munkáját (1772), amit Oravetz dolgozata csak a Trattner-katalógusból ismer. Egyébként ez az egyetlen könyv, amit Bernardi Vienneből keltez. Lehet, hogy a helynéküli könyvek között van bécsi nyomtatvány.

La vraie richesse de l'Etat. Vienne 1774.

2 vol., 8°. — Sammer, Catalogue Général, Vienne 1801:108.

1775.

Sentiments et pratiques de Piété pour les jours de l'Avent. Vienne 1775.

12°, petit format. — Sammer, Catalogue Général, Vienne 1801:112.

1776.

Catalogus Librorum a Commissione Caes. Aulica Prohibitorum. Editio nova. Viennae Austriae, Typis Geroldianis. 1776.

12°, 360 l. — M. T. Akad.: „Bibliogr. 0.227“. A könyvek kb. negyedrésze francia. V. 8. 1768, 1777.

1777.

Supplementum ad Catalogum Librorum a Commissione caes. reg. aulica prohibitorum. Viennae Austriae, typis Geroldianis. 1777.

12°, 16 l. — M. T. Akadémia: „Bibliogr. 0.423“.

1784.

Abrégé de toutes les Sciences à l'usage des enfans. Vienne. 1784.

16°, avec fig. — Mangot, Catalogue. [Vienne] 1797: A. — Valószínűleg azonos Oravetz V. bibliográfiájának Forme y szerzőnév alatt közölt (1784) könyvével.

André, l'abbé: *Histoire générale et particuliere de Bohême*, Vienne 1784.

2 vol. 8°, cf. Mangot, Catalogue, Vienne 1797:30. — Vienne et Strasbourg, 1784: cf. Quérard, La France litt. 1:56. — Sammer, Catalogue Général, Vienne 1801:55 (szerzőnév nélkül, a cím csupán: Histoire de Bohême).

[Polier de Saint-Germain (Ant. de):] *Du Gouvernement des Moeurs*. Vienne 1784.

8°, v. 8. Sammer, Catalogue Général 1801:51. — A szerző nevét Barbier adja (Dict. des ouvr. an. II:550), aki szerint a mű Lausanne-ban jelent meg.

1785.

L'Apothicaire de Murcie, on les Amans plus heureux que sages. Comédie en 4 Actes, en prose. Vienne 1785.

8°, v. ö. Mangot, Catalogue, [Vienne] 1797: A.

1786.

[Montolieu, Isabelle de:] *Caroline de Lichtfield*, par Mad. de * * *. 3me Edit. Vienne 1786.

2 vol., 12°. — Mangot, Catalogue, [Vienne] 1797: A. — Barbier (Dict. des ouvr. an. I: 503) adatai: Caroline de Lichtfield, ou Mémoires extraits des papiers d'une famille prussienne, par Mme de * * * (Isabelle de Montolieu), publié par le traducteur de „Werther“ (G. Deyverdun). Lausanne et Paris, 1785, 2e part. in-12. Souvent réimprimé et depuis 1813 avec le nom de l'auteur. V. ö. Oravetz V.-nál: 1785, Lichtfeld Caroline.

1791.

Kempelen, Wolfg.: *Le Mécanisme de la parole.* Vienne, A. Pichler, 1791.

8°. — Petrik II: 360. — Leval, Suppl. 1914: 19.

1792.

Le comte d'Ayala: *De la Liberté et de l'Egalité des hommes et des citoyens avec considérations sur quelques nouveaux Dogmes politiques.* Vienne 1792.

8°, cf. Mangot Catalogue, Vienne 1797: 41. — Oravetz Vera szerint 1793; a cím itt teljesebb.

Dieu est l'amour le plus pur. Ma Priere et ma Contemplation. Trad. de l'allemand d'Eckârthshausen, Vienne 1792.

12°, cf. Mangot, Catalogue, Vienne 1797: 17. — Oravetz Vera nem emliti, hogy németből fordított mű; 1796-ból keltezi.

1794.

C. de C.: *Pensées choisies des Livres que j'ai lus rangées par ordre alphabétique.* Vienne 1794.

8°, cf. Mangot, Catalogue, Vienne 1797: 57.

Le Chauffage économique ou examen critique du chauffage qu'on obtient des cheminées à la française et des fourneaux à l'allemand, suivie d'une nouvelle construction de cheminées-fourneaux économiques éprouvés, avec la manière de faire usage du charbon de pierre. Vienne 1794.

4 vol., 8°, avec figures. — Sammer, Catalogue Général, Vienne 1801: 15. — Oravetz dolg. hiányosan közli a címet.

1796.

Abregé de Rhétorique, français et allemand. Vienne 1796.

Mangot, Catalogue, Vienne 1797: A.

1797.

Catalogue des Livres François qui se trouvent chez la veuve Mangot Libraire en Foire sur le Hoff (in der ersten Gasse der päbstlichen Nunziatur gegenüber) Nro. 319. hors des foires dans son magasin (auf dem Hof im blauen Haus) Nro. 354 im 3. en Stock. S. I. [Vienne], Novembre, 1797.

4° 80+8 l. — M. T. Akadémia, Bibliogr. Qu. 90. — Körülbelül 800 francia könyvcímet sorol föl, ami — ha ezek a könyvek tényleg raktáron voltak Mangot özvegyénél — maga is frappáns bizonyítéka a XVIII. századvégi bécsi francia kulturának. A 80-82. lapokon: „Comédies à Vingt Kreutzer la Piece“, szerzőnév nélkül. Ezek bizonyára a bécsi francia színház darabjainak szöveggönyvei voltak, amiket olcsón árúsítottak . . . Föltételezhető, hogy bécsi nyomtatványok. V. ö. J. Witzenez, La théâtre français de Vienne, Szeged 1931 (sajtó alatt).

Catalogue de Quelques Livres rares et pretieux, dont la Vente se fera le
a Vienne (in der Kärnthnerstrasse beim eisernem Mann, Nr. 1002, im
1 ten Stock auf der hintern Stiege.) Les prix sont en Argent de Vienne. Vienne
1797.

12°, 62 l. A címlap belső oldalán: Pour les Commissions on s'adresse à Mr. Alois Blumauer
Libraire de Vienne. — M. T. Akadémia, Bibl. 0.36. — Oravetz Vera csak quart-kiadását ismeri.

1798.

Catalogus librorum variorum qui auctioni publicae exponentur die 19 Mart.
et seqq. Im Gundelhof... Wien 1798. In der Bin zischen Buchhandlung.

12°, 62 l. — Néhány francia könyvcím. — Megrongált példány a M. T. Akadémia könyvtárában:
„Bibliogr. 0.399*.

1800.

Maximes et Réflexions morales du Duc de La Rochefocauld, aux-
quelles on a joint l'ouvrage intitulé: *L'Esprit des Esprits*. Vienne 1800.

Seconde édition, 3 parties en 1 vol., 18°. — Sammer, Catalogue Général, Vienne 1801: 79. —
Oravetz V. dolg. nem közli a függelék címét és 1796-ra utal, ahol azonban nincs semmi nyoma a mű
első kiadásának.

1801.

Catalogue Général de tous les Livres Français, Anglais, Italiens, Espagnols
et Hollandais, reliés ou brochés, qui se vendent, la plûpart, aux prix de rabais
chez Rodolphe Sammer, Libraire à Vienne, en Autriche, vis-à-vis la Porte
d'Italie, dite Kärnthnerthor (sic!). Hely nélkül, 1801.

12°, 188 l. — M. T. Akadémia, Bibliogr. 0.418.

1810.

Hormayr, Joseph Freiherr von: *Observations historiques sur le mariage*
de l'Empereur Napoléon et de l'Archiduchesse Maria-Louise, Vienne [1810].

Hans Margreiter, Tyroler Anonymen- und Pseudonymen-Lexikon, 1930:92. Museum Ferdinan-
deum, Innsbruck.

1816.

Bouilly, J.-N.: *Les Encouragemens de la Jeunesse*. Pesth, C. A. Hart-
leben, 1816.

8°, 4 iv + 219 l., Leval (Suppl. 1914:22) szerint Bécsben nyomták, Ch. Gerold-nál.

1835.

Catalogue de la galerie ... Esterhazy... Wien, J. B. Soilinger, 1835.

8°, II + 81 l. — Leval, Suppl. 1914: 23. — Oravetz V. szerint: Vienne, Rohrmann 1835. Leval a
Rohrmann-féle második kiadást 1844-re teszi. Ezt O. V. is idézi, anélkül, hogy utalna a két mű
azonosságára.

*

Mindezekhez még csak egy észrevételünk lehet. A bécsi francia nyomtat-
ványok kutatása nincs lezárva. Kívánatos lenne, ha Oravetz Vera folytatná
a megkezdett munkát és — új könyvadások fölkutatása mellett — a Bécsben élő
és franciául publikáló írók egész működését állítaná a kutatás központjába. A
könyvek után jöjjenek az írók arcképei . . .

(Szeged.)

Zolnai Béla.